

попри схвалення такого проекту Президією НАН України, грошей на модернізацію не виділено. Ще один приклад стосується ефективного використання унікальних спостережних комплексів РТ-22 Кримської астрофізичної обсерваторії та РТ-70 Євпаторійського центру далекого космічного зв'язку (Національний центр керування та випробування космічних систем). Відсутність коштів і кваліфікованих кадрів не дає змоги включити ці комплекси до відповідних європейських мереж ЕУІ та Е8А. І взагалі, не вдаючись у деталі, скажу, що Кримську астрофізичну обсерваторію та окремий комплекс РТ-70 Євпаторійського центру давно час передати до НАН України.

І нарешті, ще одна дуже болюча проблема у стратегічному плануванні — занепад університетської астрономічної науки, яка має славні традиції. У 2005 році майже вдвічі скорочено фінансування астрономічних установ Харківського та Одеського національних університетів, що поставило під загрозу існування цих відомих

у світі колективів. З цього питання ми з академіком НАН України Л.М. Литвиненком мали зустріч з першим заступником міністра освіти і науки України А.М. Гуржієм. Сьогодні я хочу звернути увагу і просити шановного міністра освіти і науки С.М. Ніколаєнка не допустити втрати знаного у світі астрономічного потенціалу, який є в університетах Харкова, Одеси та Львова.

На особливу увагу заслуговує Астрономічна обсерваторія Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Я радий повідомити, що з ректором КНУ академіком НАН України В.В. Скопенком ми домовилися про спільні дії для виправлення ситуації, яка склалася.

На завершення хочу сказати, що ми зараз перебуваємо на важливому етапі вибору шляху нашого подальшого розвитку. Чи засвітяться на українському небосхилі нові сузір'я талантів — це залежить, насамперед, від нашої активної позиції, професійної та консолідованої.

А.І. ШИРОКОВ,

голова ЦК профспілки працівників НАН України

 Дискусії про роль і місце НАН України у житті нашої держави, підвищення ефективності її діяльності, оптимізацію організаційної структури, концентрацію зусиль на пріоритетних напрямках досліджень тривають уже не перший рік.

До цієї зацікавленої полеміки долучилися науковці різних вікових категорій. Нерідко з одного і того ж питання висловлювалися діаметрально протилежні точки зору і пропонувалися різні шляхи розв'язання проблеми. Більшість учасників дискусії об'єднувало бажання зробити все можливе для посилення ролі науково-технічної сфери, перетворення її на вирішальний чинник сус-

пільного прогресу. Проте читаючи міркування деяких авторів, іноді мимоволі спливала думка: «Хто ж ті вороги, коли ми маємо таких «друзів» науки?».

Нового імпульсу дискусія набула з кінця минулого року, коли почали з'являтися публікації, спрямованість яких зводилася до пропозицій: «Перенесемо помаранчеву революцію у НАН України».

Що можна сказати з цього приводу? Багато з нас, у тому числі і присутні у цьому залі, були не лише свідками, а й активними учасниками історичних подій, які розгорталися у Києві з 22 листопада 2004 року на Майдані Незалежності, біля Ад-

міністрації Президента України, будинків Уряду і Верховної Ради. А коли так, то у нас є повне моральне право, це я можу сказати і про себе, заявити і новій владі, і радикал-реформаторам науки: суспільні потрясіння і революції — це одне, а реформування науки — дещо інше. Перенесення форм і методів політичної боротьби та революційної доцільності на ґрунт наукового пізнання є непродуманим і небезпечним.

До речі, цю обставину усвідомлюють і представники нової влади. Так, віце-прем'єр-міністр Р. Безсмертний нагадав деяким делегатам установчого з'їзду партії Народний союз «Наша Україна»: «Хлопці, тут вам не Майдан». Академія теж не «майданчик» для здійснення експериментів з непередбачуваними наслідками.

Чи означає це, що науково-технічна сфера або НАН України є такі собі «священні корови», яких не можна критикувати і які не підлягають трансформації і реформуванню. Безперечно, ні. Академія і наука загалом потребують глибинних системних реформ, демократизації внутрішніх засад своєї діяльності. Президент України В.А. Ющенко має рацію, коли у зверненні до учасників Загальних зборів, яке ми щойно заслухали, наголошує, що реформа НАН України не повинна звестися до косметичних заходів. Але, з другого боку, і держава має виконувати свої зобов'язання перед наукою, зокрема щодо фінансування наукової і науково-технічної діяльності у Державному бюджеті на рівні не менше 1,7 відсотка ВВП. Останніми роками цей показник становить усього лише 0,3—0,4 відсотка! Зрозуміло, що за таких умов коштів вистачає в основному на оплату праці, комунальні платежі і деякі інші невідкладні витрати. Оновлення матеріально-технічної бази наукових досліджень — це те завдання, до розв'язання якого ми практично ще не приступили. Зважаючи на такі обставини, мар-

но сподіватися на дослідження і результати світового рівня.

Досі взаємовідносини держави (влади) і науки (НАН України) нагадували діалог двох глухих. Один запитує: що дає твоя наука? Інший у відповідь: а що можна зробити за ці кошти?

Науці потрібно ефективно використовувати кожен гривню бюджетних коштів, а держава має, нарешті, запропонувати чітку стратегію поетапного наближення фінансування науки до рівня, визначеного законодавством.

Головний суб'єкт наукового процесу — вчений, науковець. Як він сьогодні почувається? Скоріш живий, аніж мертвий. Але до повного видужання ще дуже далеко. Колись праця вченого була престижною і високооплачуваною. Потім — провалля протягом усіх 90-х років. Перші позитивні зміни на краще відбулися за уряду В.А. Ющенка, коли 31 січня 2001 р. Кабінет Міністрів видав постанову № 74, згідно з якою посадові оклади наукових працівників НАН України були збільшені вдвічі. Відповідно до Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» посадові оклади наукових працівників повинні бути не нижчими подвійної заробітної плати у промисловості. Якщо у 2001 р. це співвідношення становило 1,5 : 1, то нині оклад науковців ледь перевищує середню заробітну плату у промисловості (1,15 : 1).

Спілкування з науковцями вищої кваліфікації (докторами і кандидатами наук), а також відповідні розрахунки свідчать, що орієнтовний рівень заробітної плати, який би утримував їх від пошуків кращої долі або у комерційних структурах, або за кордоном — 3000—4000 тис. грн (600—800 американських доларів). Цікаво, що саме таку стипендію — 800 доларів — отримували ще 5 років тому кращі студенти Інституту міжнародних відносин Київського національного університету, які по обміну протягом

року навчалися в Університеті м. Нансі (Франція).

Хочу поінформувати шановну аудиторію, що після тривалих і наполегливих зусиль Академії, і зокрема ЦК профспілки, 22 січня 2005 р. прийнята постанова Кабінету Міністрів № 86, яка, нарешті, урегулювала проблему доплати за наукові ступені (доктора, кандидата) і вчені звання (професора, старшого наукового співробітника), що є нормою нашого базового закону.

Розпорядження НАН України з цього питання погоджено з Міністерством праці та соціальної політики і передано до Міністерства фінансів на аналогічне візування. Сподіваємося, що найближчим часом воно потрапить до наукових установ, які вже зачекалися цього документа, оскільки ним передбачено також і підвищення посадових окладів з 1 квітня на 10,7 та з 1 липня — на 6,9 відсотка.

Вкрай незадовільний стан оплати праці інженерно-технічних працівників, спеціалістів і службовців, які становлять майже 2/3 загального персоналу установ, організацій і підприємств НАН України.

Наміри нової влади істотно реформувати систему оплати праці, піднявши мінімальну заробітну плату до рівня прожиткового мінімуму, дають певні підстави сподіватися на прогрес і в цьому відношенні.

У блоці соціальних питань, можливо, чи не найактуальнішою є житлове. І стосується ця проблема як ветеранів академічних установ, так і молоді.

У Державному бюджеті 2005 року Академії вперше виділено 8 млн грн на будівництво житла. Якщо виходити з вартості одного квадратного метра житла у м. Києві, то на ці кошти можна придбати лише 35—40 квартир. Темпи вочевидь недостатні.

У Києві дещо зроблено міською державною адміністрацією, яка передала Академії кілька десятків квартир для науковців. Є

плани будівництва за рахунок міського бюджету 112-квартирного будинку по вул. Автозаводській. Проте, на жаль, всі графіки реалізації цього проекту, підписаного мером О.О. Омельченком, зриваються самою Київською міською державною адміністрацією.

Особливо гостро житлова проблема постає перед молоддю. Сподіваємося розв'язувати її через Державний фонд сприяння молодіжному житловому будівництву шляхом надання пільгових довготермінових кредитів. Але для цього необхідні підтримка і зацікавленість гуманітарного блоку Кабміну, оскільки Фонд не може самостійно прийняти рішення щодо виділення певної квоти кредитів для молодих науковців.

ЦК профспілки вважає також за необхідне провести інвентаризацію всіх вільних земельних ділянок в Академії для можливого будівництва житла шляхом залучення інвесторів.

Певного оптимізму надає і вчорашня заява Прем'єр-міністра Ю.В. Тимошенко про наміри Уряду передати до парламенту ряд законопроектів стосовно започаткування великої державної програми іпотечного кредитування реконструкції і будівництва житла під 2—6 відсотків річних на термін від 20 до 30 років.

Заслуговують на увагу підтримка і збереження академічних лікувально-оздоровчих закладів, насамперед лікарні і поліклініки для вчених, оновлення і модернізація їх лікувально-діагностичної бази, захист від деяких реформаторів міського рівня та Мінохорони здоров'я.

Без розв'язання нагальних питань, насамперед встановлення гідної оплати праці і забезпечення житлом, важко сподіватися на масштабне омолодження кадрів, залучення до Академії талановитої наукової молоді. А тим часом розрив поколінь настільки поглибився, що протягом п'яти років ми маємо

зробити все необхідне для приходу у наукові установи НАН уже не сотень, а тисяч молодих науковців. Інакше Академія справді не уникне демографічної катастрофи, навіть без «допомоги» владних структур.

Однак, і на цьому хочу акцентувати увагу, процес омолодження кадрів не повинен мати нічого спільного з кампанією по звільненню всіх працівників, які досягли пенсійного віку. Необхідно створити умови, щоб ці люди могли передавати свій багатий досвід молодому поколінню. Не повинно бути і подвійних стандартів оплати праці, коли вчені, які вийшли на наукову пенсію і продовжують працювати за контрактом на тій самій посаді, що і раніше, отримують меншу зарплату.

Повертаючись до теми реформування, слід сказати, що Академія не чекала якихось вказівок і робила відповідні кроки у цьому напрямку. Хоча попереду ще надзвичайно багато роботи, сподіваюсь, що Комі-

сія, створена з метою підвищення ефективності діяльності НАН України, про яку говорив Б.Є. Патон і яку він очолює, із залученням широкої наукової громадськості запропонує масштабну концепцію реформування провідної наукової організації нашої держави. А сумнівів у тому, що НАН України є і повинна залишатися саме такою інституцією, гадаю, ні в кого немає.

На закінчення хочу всім побажати скоріш пройти перехідний період, про який сьогодні говорив віце-прем'єр-міністр М.В. Томенко. Щоправда, для взаємин Академії і науки цей період характеризується так: влада ще нічого для науки не зробила, однак уже дещо хоче забрати.

Але як вчить новітня історія: разом нас багато, нас не подолати. Тож будемо піднімати нову владу до рівня, на якому їй і належить бути, допомагати уникати помилок і хибних кроків.

Нам до цього не звикати!

С.М. НИКОЛАЄНКО, міністр освіти і науки України

Сьогодні одним із пріоритетних завдань, які стоять перед міністерством, є підготовка конкретних пропозицій щодо реалізації програми Уряду. Її стратегічна мета — досягнення нової якості життя громадян, що можливо лише за рахунок сталого економічного зростання, незаперечною умовою якого є запровадження інноваційних змін в економіці країни. Базою таких змін виступає інноваційна тріада — наука, освіта і виробництво. Тому наука і освіта повинні розглядатись не як окремі галузі, а як майбутнє України.

Переведення економіки на інноваційний шлях розвитку вимагає внесення рішучих змін у механізми формування та реалізації державної науково-технологічної політики в Україні.

Хочу назвати основні системні труднощі і бар'єри на шляху інноваційного розвитку економіки в контексті науково-технічної діяльності. Так, нині практично відсутні:

- попит на наукоємну вітчизняну продукцію як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках;
- об'єктивна інформація про наявний науково-технічний потенціал країни;
- система підвищення кваліфікації, яка б адекватно реагувала на сучасні вимоги щодо здатності та готовності кадрів до впровадження інновацій.

Зрозуміло, що підвищення рівня наукових досліджень неможливе без достатнього за обсягом, чітко структурованого та ефективного бюджетного фінансування науково-технологічної сфери протягом тривалого періоду.